

פי מה שיתבאר להלן (מערכה רמג) בעניין המריקה והשטיפה, שניתן לעשותם גם באמצעות מכונה, נראה שהוא הדין לכיבוס דם החטאת. על פי זה מסתבר, שבבית המקדש השלישי ניתן יהיה לכבס בעזרת מכונת כביסה, אפילו אם נניח שמכונה חשמלית המופעלת על ידי אדם איננה נחשבת כמעשה אדם.⁵

עניינו של הכיבוס

הרמב"ן בפירושו לתורה (ויקרא ו,כ) מסביר את טעם הדין: "החמיר הכתוב בדם הנבלע בבגד לעשותו כאשר היה קודם הזיה, שלא יצא חוץ לקלעים". לפיכך קובעת התורה שיש לכבס את הדם בעזרת דווקא. אולם מדוע החמירה התורה בדם החטאת דווקא? נראה שהדבר נובע מכפרתו המיוחדת, ומן המקום המיוחד שנקבע לכפרה זו – קרנות המזבח, הפנימי או החיצון. בפרט נראה כך מלשון התורה "אשר יזה", ומכאן למדו חז"ל שמדובר בדם הראוי להזאה: פירוש הפסוק, אפוא, הוא: כאשר דם יזה על הבגד במקום להזות כדונו על המזבח.⁶ התורה מדגישה את מה שראוי היה להעשות בו ולא נעשה, ועל כן חובה לכבסו.

בכך מוסבר מדוע דין זה נאמר בחטאת פנימית וחיצונית, אך לא בחטאת העוף, שכן מקום מתן דמה הוא בחצי התחתון של המזבח, ככל הקרבנות. הרש"ר הירש אף מסביר מדוע הכיבוס נצרך דווקא בבגד, או בדבר הראוי לקבל טומאה: חפצים אלו שייכים לעולמו הפרטי של האדם, ובהגעת הדם אליהם קיים ניגוד חריף בין מטרתו לבין המקום שאליו הגיע.⁷

לבגד, האם בהזאה או בדרך אחרת,¹ בכוונה או שלא בכוונה.²

נוכחות הדם בבגד: רק דם שנבלע בבגד טעון כיבוס, ולא דם שרק נגע בו חיצונית. לכן, אם ניתן דם עולה על הבגד, ולאחר מכן ניתן דם חטאת על מקום דם העולה – הבגד אינו טעון כיבוס, כיון שדם החטאת רק נגע בו ולא נבלע (גמרא צח,ב).

אופן הכיבוס: אין חובה לכבס את כל הבגד, אלא רק את מקום הדם (משנה צג,ב). הכיבוס צריך להעשות בעזרת חומרי ניקוי מיוחדים, עד להסרת כל רושם הדם מהבגד (מערכה רג).

זמן הכיבוס: עניין זה לא נתפרש בגמרא. באחרונים דנו האם צריך לעשותו בו ביום, והדעה המקובלת היא שהתורה לא קבעה זמן לדבר.³

מקום הכיבוס: נאמר בתורה שהכיבוס ייעשה "במקום קדוש", בעזרה. גם בגד שניתן עליו דם ויצא מהעזרה – יש להכניסו שנית כדי לכבסו, ואפילו אם נטמא – קבעו חז"ל פתרונות מיוחדים כדי לאפשר את הכנסתו וכיבוסו בעזרה (משנה צד,ב).⁴

המכבס: במנחת חינוך (מצוה קלח, דף יח-ד) כתב בפשטות שהכיבוס אינו "עבודה", ואף זרים כשרים לעשותו. עם זאת, הסתפק האם יש קפידיה שהדבר לא ייעשה על ידי חרש שוטה וקטן. נראה שספיקו הוא האם זוהי חובת גברא לבצע את מעשה הכיבוס, או שהמצוה היא בחפצא, לדאוג שהדם יכובס בדרך כלשהי, ועיקר המצוה הוא בתוצאה ולא במעשה, ואפילו נעשה הדבר מאליו – נתקיימה המצוה. על

מערכה רלו. דם חטאת העוף שנכנס להיכל או נשפך (צב,ב)

הדם מתקבל בכלי, וממנו הוא נזרק למזבח. בחטאת העוף, לעומת זאת, אין קבלה של הדם בכלי, והזאת הדם על המזבח נעשית ישירות מצוואר העוף. ממילא, יש מקום

הגמרא מביאה שני ספקות שהתלבט בהם רבי אבין, בנוגע לדם חטאת העוף. שני הספקות נובעים מהשוני שבין קרבנות העוף לקרבנות הבהמה: בקרבן בהמה

1. על דם החטאת בגלל שבשרה נאכל בעזרה, ונמצא שהדבר תלוי במקום האכילה. למקורות נוספים על דין הלשכות בכיבוס ובכלל עיין מערכה קכז והערה 9 שם.

2. לעניין השימוש בחומרי כביסה חדשים ראה להלן מערכה רג.

3. ראה גם בפירוש 'פנים יפות' בויקרא שם, על "אשר יזה עליה": "וקאי עליה" על החטאת, כלומר שהדם היה ראוי להזות בשביל החטאת, ו'עליה' הוא לשון בשבילה".

4. יש לציין בהקשר זה, שהר"י קורקוס (הל' מעשה הקרבנות ח,ג) נוקט לשון "טומאה" ביחס לדם חטאת הטעון כיבוס, בכיכול הוא טימא את הבגד, והכיבוס נועד לטהרתו, וכך יותר במפורש בריקאנטי על התורה, על דרך הסוד. ראה גם להלן מערכה רנד הערות 14-15 בשם הרמב"ם ובעל 'שואל ומשיב', כל אחד על פי דרכו, וצריך לכאן.

1. 'יכהן פאר' צב,א, על פי הגמ' צב,ב: "במדביק כלי בצוארה".

2. כלשון התורה "יזה", בניין נפעל. וכך מוכח במשנה צג,א: "ניתו מן הצואר על הבגד – אינו טעון כיבוס", משום שאינו ראוי להזאה, ולא משום שהדבר היה בלא מתכוון, וכן מוכח בדוגמאות נוספות בפרק.

3. עיין מערכה רמח הערה 4.

4. לעניין הלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש, במשך חכמה דקדק מהרמב"ן להלן, שמסביר שמצות הכיבוס נועדה להשאיר את הדם בעזרה כפי שהיה דינו לפני שהוזח על הבגד, שהלשכות אינן ראויות לכך, כשם שאינן ראויות לשחיטת קדשים. זאת, בניגוד למריקה ושטיפה, התלויות בדין האכילה, וכשרות אף בלשכות אלו, כשם שהאכילה מותרת בהן (גמ' לעיל נו,א). לעומתו, בחזקוני כתב בפירוש שאף הלשכות הללו כשרות לכיבוס, ואולי כתב זאת על פי מה שביאר שהתורה הקפידה

נמוכה יותר, ראויה להיפסל בכניסתה, אלמלא דין "בשרה ולא דמה"¹.

חטאת העוף שנמלקה ונכנסה להיכל לפני הזאת דמה. הגמרא מסופקת האם היא נפסלת, כדין חטאת חיצונית שדמה נכנס להיכל. שורש הספק הוא האם גוף העוף נחשב ככלי שרת, או שדמו לפני ההזאה נחשב כטפל לבשרו, ואינו נפסל. להלכה נפסק שמחמת הספק החטאת תישרף ולא תיאכל.

כשהיזה מן החטאת בפנים

יש אומרים, שהספק רק אם הכהן הכניס את החטאת בפנים ולא היזה ממנה (וכדעה שדם שנכנס נפסל אף על פי שלא כיפר, ראה לעיל פב,א), אבל אם היזה ממנה – אין ספק שנפסלה בכך, משום שבעת דמה עומד בפני עצמו (מעיל שמואל). על כך יש להשיב, שהפסול משום הכניסה להיכל תלוי בשעת ההבאה, ככתוב "אשר יובא את דמה", ומכיוון שבשעת ההבאה היה הדם עם הבשר – לא נפסל ('דם זבחים' במסקנתו).

בשפת אמת הוכיח שאף כשהיזה בפנים אינו נפסל, מהגמ' (לעיל יא,א) המבקשת להוכיח שאשם שנכנס דמו כשר מבניין אב מחטאת העוף, שאף בה לא נאמר פסול זה, ודוחה: "בעיא דר' אבין היא". משתמע, שאין מקרה שבו ברור שאכן החטאת נפסלת. אך נראה משם, שבהוה-אמינא

להבנות שונות ביחס לצוואר העוף: האם הוא כעין כלי שרת, והדם המצוי בו נחשב כאילו התקבל בכלי, או שמא אין להחשיבו ככלי שרת?

ספקות אלו אינם קשורים ישירות לנושא הפרק, כיבוס דם החטאת, אך הובאו כאן משום שהגמרא מנסה לפשוט את הספק השני ממשנתנו (ספר 'איזהו מקומן').

הספק בחטאת העוף שהכניסה להיכל

חטאת בהמה שטעונה מתן דמים במזבח החיצון ודמה הוכנס להיכל – פסולה, ככתוב (ויקרא ו,כג): "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקודש – לא תאכל, באש תשרף". הגמ' דורשת "מדמה – ולא מבשרה", כלומר, רק אם הדם נכנס בפני עצמו, לאחר קבלתו בכלי, הרי הוא נפסל, אבל אם עודנו עם הבשר, דהיינו, ששחט והכניס את הבהמה להיכל, ואחר כך הוציאה וקיבל דמה – כשרה (רש"י ד"ה או).

על פי זה מסתפק ר' אבין בחטאת העוף שהכניסה להיכל בין המליקה להזאה, האם דינה כדם הנכנס בכלי, שכן העוף נחשב כ"כלי" המקבל את הדם, או שמא הרי זה כדם הנכנס עם בשר, שכשר.

מדברי ר' אבין עולה, שבאופן עקרוני חטאת העוף כלולה בדין זה של דם חטאת הנפסל בכניסתו להיכל, והצד להכשירה הוא רק משום שדין העוף כבשר ולא כדם. לכאורה היה מקום לומר אחרת, שפסול זה מעיקרו לא נאמר כלל על חטאת העוף, כשם שדין כיבוס דם חטאת, המופיע באותה פרשה (ויקרא ו,יז-כג), לא נאמר בחטאת העוף, ממייעוט "זאת תורת החטאת". אך יש ליישב, שהמייעוט מ"זאת" מתייחס רק לדין כיבוס, שנאמר בראשית הפרשה. בהמשך נאמרו דיני מירוק ושטיפה, שנוהגים בכל הקרבנות, ולאחר מכן נאמר שוב: "וכל חטאת" וכו'. אם כן, המיעוט מ"זאת" אינו מתייחס לפסול הכניסה להיכל (טהרת הקודש).

נראה לתת טעם נוסף לדבר: נראה שחז"ל עמדו על יסודם של דינים אלה, ולכן חילקו ביניהם: עניינו של דין כיבוס הוא, שדם שהיה ראוי לכפרה חמורה לא הגיע ליעודו, ולכן יש לכבסו (ראה במערכה הקודמת), ובדין זה ראוי להבדיל בין חטאת בהמה לחטאת העוף, שבדרך כלל מכפרת על מחוסרי כפרה בלבד, ולא על כרת, פרט למטמא מקדש עני. לעומת זאת הפסול בכניסה להיכל הוא בעל משמעות הפוכה: חטאת שמכפרת בדרגה נמוכה יותר, שהובאה להיכל כדי לכפר כפרה חמורה – נפסלת (עייין מערכה קצב). בדין זה, קל וחומר שחטאת העוף, שדרגתה

נכנס דמה לפנים – כשרה... מה לעולה... ולימא חטאת העוף תוכיח? חטאת העוף בעיא דר' אבין היא, הרי, שספקו של ר' אבין הוא גם לדעה שפסול זה לא נאמר בעולה. כך משמע גם מעצם זה שהספק נשאל על חטאת העוף בלבד, ולא גם על עולת העוף.

1. אכן, יש מי שכתב שספקו של ר' אבין הוא דווקא לשיטת ר' עקיבא (לעיל פא,ב), שכל הקדשים שדמם נכנס להיכל פסולים, ולא רק החטאת (עולת שלמה). מהרמב"ם מוכח שלא כדעתו, שכן פסק שהדבר ספק, כדלהלן, למרות שפסק כחכמים, שפסול זה נוהג בחטאת בלבד (הל' פסולי המוקדשין ב,ג). כך מוכח גם בגמ' (יא,א): "עולה..."

רחמנא כלי שרת – וצוואר ידיה הוא במקום כלי שרת, והלכך אוספו וכשר להזותו למזבח, דהוה ליה כנשפך מן הכלי על הרצפה ואספו, דכשר. מדבריו מתברר, שהגמ' סוברת שיש מקום לפסול "נשפך" בעוף, אלא שהצוואר נחשב ככלי שרת. נראה שפירש, שספק הגמ' כאן הוא על דרך 'אם תמצא לומר' ביחס לספק הקודם: גם אם נפשוט שהצוואר ככלי שרת, ואם כן עצם השפיכה על הארץ לא פסלתו, שהרי זה כנשפך מכלי שרת, יתכן לפוסלו מטעם אחר, שאין תועלת באסיפתו, שכן התורה קבעה שהדם יוזה ישירות מן העוף, ולא באמצעות כלי³¹.

חטאת העוף שדמה נשפך ארצה וכהן מקבל את דמה בכלי. הגמרא מסופקת האם בכך יוכשר הדם לזריקה. מצדדי הספק משתמע שעצם השפיכה לרצפה איננה פוסלת, אבל הכלי שבו יתקבל הדם עלול לפוסלו.

באיזה קרבן מדובר?

לשון הגמ' לפנינו בספק זה סתמית, ולא מבואר בה האם הספק דווקא בחטאת העוף, כקודמו, או שמא גם בעולה. אולם לשון הרמב"ם (שם): "נשפך דם חטאת העוף ואספו", וכך גורס השטמ"ק (אות י) בגמרא. בליקוטי הלכות (עמ' 31) מסביר, שבעולת העוף אין מקום לספק זה, שכן מתן הדם

סברה הגמ' שחטאת העוף אינה שייכת כלל בדין זה, כי נתמעטה מ"זאת" (ולכן יש ללמוד ממנה גם על אשם, ועיין 'יכהן פאר' שם). אם כן יש מקום לפרש, שבדחיית הגמ' כוונתה לומר, שספקו של ר' אבין מוכיח שחטאת העוף שייכת בעיקר הדין, וממילא במצבים מסוימים, כגון כשהיזה מן הדם – אכן תיפסל (כעין זה כתב בקרן אורה כאן סוף ד"ה נשפך; אך מרש"י שם: "ולא איפשיטא לה" לא משמע כן).

עוף שדמו נשפך על הרצפה

במשניות בפרק שני ושלישי (כה,א; לב,א) נאמר, שקרבן בהמה שדמו נשפך מצוואר הבהמה על הרצפה – נפסל, ואילו אם התקבל בכלי טרם שנשפך – ניתן לאוספו מהרצפה ולזורקו למזבח. ר' אבין מסופק בשאלה, מה דינו של עוף שדמו נשפך מן הצוואר לרצפה.

לשון הגמ' בביאור צדדי הספק: "אצרוכיה הוא דלא אצרכיה רחמנא כלי שרת, והלכך אוספו וכשר, או דילמא מיפסל פסל ביה רחמנא כלי שרת, והלכך אוספו ופסול?". מפשט לשון הגמ' משמע, שהספק הוא רק האם הכלי שיוסוף בו פוסל את דם העוף, כלומר, האם הדין (לעיל סד,ב) שיש להזות מגוף העוף נאמר לכתחילה בלבד, או שהוא מעכב³². כך גם לשון הרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין ב,כ): "הרי זה ספק אם הכלי פוסל בדמה או אינו פוסל".

הגמ' לא מעלה אפשרות שהדם ייפסל מעצם שפיכתו על הרצפה, ולכן לא אמרה כאן את אותם צדדי ספק שנאמרו בספק הקודם – האם צוואר העוף חשוב ככלי שרת, והרי זה כדם בהמה הנשפך מכלי שרת, וכשר, או שמא אינו ככלי שרת, והרי זה כנשפך מצוואר הבהמה, ופסול. מדוע פשוט לגמ' שהשפיכה כשלעצמה אינה פוסלת? ניתן לומר, שצוואר העוף ראוי להזאה, ולכן ברור שלעניין זה דינו ככלי שרת. זאת ועוד: הפסול בדם שנשפך על הרצפה נובע מכך שלא נעשתה בו קבלה כראוי, ישירות מן הקרבן, אך בעוף, שאין בו קבלה בכלי, אין השפיכה פוסלת.

על פי דרך זו, היתה הגמ' יכולה להעלות את הספק במקרה אחר, שהדם לא נשפך אלא התקבל בכלי, האם כשר (קרן אורה; שפת אמת), אלא שהגמ' נקטה את המקרה המציאותי יותר, שקרתה תקלה ולכן התעורר הצורך להביא כלי (הרב איתמר גרבוז, שלמי יוסף זבחים ח"ב עמ' תקד).

אולם, מלשון רש"י משתמע, שפירש את ספקו של ר' אבין באופן אחר, וזו לשונו: "אצרוכי הוא דלא אצרכיה

31. שהרי בעוף אין קבלה כלל (עיין מערכה נט, הערה 5). יש מקום להסביר את רש"י אחרת, שהפסול אכן משום שהדם אינו בא ישירות מהעוף למזבח, ומה שכתב "וכל שכן דרצפה פוסלתו" (וכך לשון הגמ' עצמה על פי כתי' מינכן, ראה דק"ס) היינו, שאם כלי שרת מהווה הפסק בין הדם למזבח, ואין זו הזאה מגוף העוף – כל שכן שרצפה מהווה הפסק, שהרי אין דרכה להיות גורם מתווך להעברת דם הקדשים למזבח. מכל מקום, מדברי רש"י בביאור הצד להכשיר משמע כמסקנתו העקרונית של הגר"ז, שאם לא היה הצוואר נחשב ככלי שרת – ברור שהדם היה נפסל מדין "נשפך", למרות שבעוף אין קבלה.

2. ליקוטי הלכות עמ' 31. ובקרן אורה מעלה אפשרות, שאולי אף לכתחילה מותר לקבל דמה בכלי. בזבחי צדק כתב לאידך גיסא, שאין ספק שההזאה מהעוף עצמו למזבח מעכבת, והספק הוא האם כשנשפך הדם ניתן לאוספו ולהחזירו לעוף ולשוב ולהזות ממנו! לדיון בנושא החובה להזות מגוף החטאת עיין מערכה קנט.

3. בקרן אורה (כאן) והגר"ז (לעיל כה,א) מבינים בדברי רש"י, שגם הצד לפסול אינו משום שצריך להזות ישירות מהעוף, אלא מדין "נשפך", וזהו שכתב רש"י בסוף דבריו "וכל שכן דרצפה פוסלתו". על פי זה הסיק הגר"ז, שפסול "נשפך" הוא עניין בפני עצמו, שהדם נפסל משום שאינו במקומו הראוי, ולא רק מצד העדר הקבלה,

סיכום

חטאת העוף שהוכנסה להיכל אחר מליקתה – דינה מסופק, האם נפסלה ככל חטאת חיצונית שנכנסה, או שמא כשרה, משום שצווארה אינו ככלי שרת, ונמצא שהדם נחשב כחלק מהבשר, ולא הוכנס בפני עצמו. אם הכניס את העוף ואחר כך היזה ממנו בהיכל – יש אומרים שהחטאת נפסלה (מעיל שמואל), ויש מכשירים, משום שהדם צריך להיות בפני עצמו בשעת ההבאה (דם זבחים).

עוף שדמו נשפך על הרצפה ואספו והיזה ממנו – דינו מסופק, ויש הבנות שונות ביסוד הספק: לדעת הרמב"ם הספק הוא האם חובה להזות דווקא מגוף העוף, וכלי פוסל בו. לדעת רש"י, הספק (גם, או רק) האם הצוואר אינו ככלי שרת, ולכן הדם פסול מדין דם שנשפך.

יש אומרים, שבעולה אין ספק שפסולה, כי גדר 'מיצוי' בעולה הוא מגוף העוף דווקא (ליקוטי הלכות).

מחמת הספק יש לשרוף את בשר החטאת ולא להזות את דמה. אם היזה – לא יביא חטאת נוספת, מחשש חולין בעזרה. במחוסר כיפורים, יש אומרים שיביא, כדי להכשירו לאכילת קדשים (ליקוטי הלכות), ויש אומרים שלא יביא, כי בספקות הלכתיים ההכרעה בדיעבד היא שהקרבת מרצה (אור שמח).

בה נעשה במיצוי, על ידי לחיצת העוף אל קיר המזבח, וברור שלא ניתן לעשות זאת בכלי. רק בחטאת העוף, שדמה ניתן בהזאה, יש מקום לדון האם הזאה מבלי כשרה. אך לכאורה, לפי זה גם בחטאת העוף אין מקום להסתפק, שהרי לאחר ההזאה יש למצות את דמה, והרמב"ם פוסק (הל' מעשה הקרבנות ז,ז), שהמיצוי מעכב בה! אלא שיש לומר, שלמיצוי חטאת העוף יש גדר שונה, שהוא כשפיכת שיריים, ולכן כשר גם בכלי⁴.

פסק ההלכה בספקות אלו

הרמב"ם (שם הל' יט-כ) פוסק בשני הדינים "הרי זה ספק", וסיים: "לפיכך תישרף, ככל חטאת העוף שהיא ספק". בליקוטי הלכות (שם) הוסיף, שלא יזרוק את הדם, אלא יביא חטאת אחרת. בדיעבד, אם זרק את הדם – לא יביא חטאת אחרת, מחשש חולין בעזרה, אלא אם כן מדובר במחוסר כיפורים, שחייב להביא חטאת להשלמת טהרתו, ודינו להביא חטאת העוף מספק (על פי דברי הרמב"ם בהל' שגגות יא,ב).

בעל אור שמח חולק בנקודה זו, וסובר שגם מחוסר כיפורים אינו צריך להביא חטאת העוף הבאה על הספק, שכן כלל הוא בכל "תיקו" בקדשים, שאם זרק את הדם – הורצה⁵.

מערכה רלו. ניתו מבגד לבגד (צב,ב)

יש מקום לומר שכעת בטלה ממנו המצוה להזותו, וחלה עליו מצוה אחרת, ונמצא שבהגיעו כעת אל הבגד השני הרי הוא כבר פסול להזאה. זוהי משמעות הלשון "אידחי ליה לכיבוס" – נדחה ממצותו למצוה אחרת, הכיבוס².

יש לשאול, אם דם זה התחייב בכיבוס בבגד הראשון – מה בכך שעבר לבגד שני? סוף סוף לפנינו דם החייב בכיבוס, ויש צורך לכבסו מן השני, מחמת החיוב שחל עליו בתחילה! נראה ללמוד מכאן, שמצות הכיבוס אינה חלה על הדם, אלא על הבגד בהגיע אליו דם הראוי להזאה (ראה לעיל מערכה רלה), ומכיוון שלבגד זה הדם הגיע כשאינו ראוי להזאה – אינו חייב בכיבוס. וזהו מקור ספקו של לוי:

הגמרא מביאה את ספקו של לוי, באשר לדם חטאת שניתו על הבגד, וניתו אחר כך מבגד זה לבגד אחר, האם גם הבגד השני טעון כיבוס. יש לברר את צדדי הספק וההכרעה בו.

בירור צדדי הספק

לשון הגמ' בהצעת צדדי הספק: "מבגד קמא אידחי ליה לכיבוס, או דילמא לא"¹. פירושו: בדרך כלל, דם שהתקבל בכלי ואחר כך נשפך למקום אחר, כגון לרצפה או לכלי חול, לא נפסל בכך מלאוספו לכלי שרת ולהזותו בהמשך (משנה לעיל לב,א), אבל כשנשפך על בגד, והתחייב במצות כיבוס,

1. בשיטה מקובצת גורס "או דילמא לא שנא", אך נראה שלשון זו נאמרת רק כאשר בצד הראשון בספק הוצע חילוק בין שני מקרים, בלשון "הני מילי" וכדומה. לעומת זאת כאשר הצד הראשון אינו חילוק, אלא סברה, מתאים לסיים "או דילמא לא", כמו בגמ' בשבת ג,ב: "עקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו דמי ומיחייב, או דילמא לא" (ועיין אבן האזל הל' מעה"ק ח,ט, שביאר אחרת את ההבדל בין לשונות אלו).

2. בדרך כלל נאמר: "דחיי מ...", וכאן "דחיייה ל...", כלומר, שחיוב הכיבוס אינו תוצאה של הפסול, ואדרבה, דם פסול אינו טעון כיבוס, אלא שעצם חיוב הכיבוס הוא היוצר את הפסול, ועיין בזבחי צדק כאן. בדק"ס הגרסה, ע"פ כתי' ודפוסים ישנים: "מבגד קמא אידחי ליה לכיבוס אידחי ליה מתורת דם".

4. הרב אריה לוי, קובץ 'שערי תורה' א, תמוז תשי"ט, אות א, וראה לעיל מערכה קס הערה 3, על הקשר בין מיצוי הדם לשפיכת שיריים. ועיין גם מקדש דוד סי' כח סק"א והערות 'שמועת חיים' שם.

5. כן דרך הרמב"ם בספקות, ראה דיון על כך במערכה לג. לדברי האור שמח, הבאת חטאת העוף מחמת הספק נאמרה בספק מציאותי, ולא בספק הלכתי. עוד כתב באור"ש, שהרמב"ם כותב "לפיכך תשרף" דווקא בהל' כ, על דם שנשפך, ולא בהל' יט, על דם שנכנס להיכל, וביאר טעם הדבר באופן מחודש, עיין שם. אך במהדורות המדויקות מתברר, שהלכה יט-כ הינה הלכה אחת, ומסתבר שדברי הרמב"ם בסופה מוסיבים על שני הספקות, וכן כתב בכסף משנה.